

Editorial

Marek Ženíšek

Vážení čtenáři,

TOPAZ v letošním roce přichází s novým formátem textů – **TOPAZ Bulletin (Nová témata)**. Vedle překladů odborných textů ze zahraničí, policy paperů z dílny TOPAZ, našich analýz a publikací chceme také nabídnout i trochu jiný formát. TOPAZ Bulletin má ambici oslovit nejen svou odborností, ale především svou stručností a přehledností, ale také i aktuálností. Tomu odpovídá i samotná délka jednotlivých textů.

Chceme přinášet dvakrát do roka zajímavá témata uchopená v krátkých textech. Cílem je oslovovat zajímavé autory a věnovat se tématům týkajícím se aktuální situace v ČR i ve světě. Především však chceme zaujmout formátem, který bude čtivý, přehledný, jež budete rádi číst a ze kterého budete moci čerpat.

V prvním bulletinu se věnujeme převážně krajským tématům a věříme, že právě před blížícími se volbami do krajských zastupitelstev je řada z Vás během léta při čtení ve svých tabletech či chytrých telefonech ocení a že jednotlivé texty budou vhodnou inspirací pro přemýšlení před krajskými volbami.

Obsah:

20 let existence krajů v ČR, Ladislav Cabada

Jak se neutopit v chytrých regionech?, Jaroslav Poláček

Kontaktní kampaně v moderní předvolební kampani, Jaroslav Poláček

Vedení kampaní v éře populistické politické komunikace, Jakub Charvát, Jaroslav Poláček

Maturitní zkouška v datech dle krajů, Gabriela Baumgartnerová

Koronavirus – realita a poučení pro přítidu, Roman Šmuccler

Životní prostředí, voda, sucho a my..., Jindřich Duras

Autoři:

Doc. PhDr. Ladislav Cabada, Ph.D.

Mgr. Jaroslav Poláček

Mgr. Jakub Charvát, Ph.D.

Mgr. Gabriela Baumgartnerová

Doc. MUDr. Roman Šmuccler, CSc.

RNDr. Jindřich Duras, Ph.D.

20 let existence krajů v České republice

Ladislav Cabada

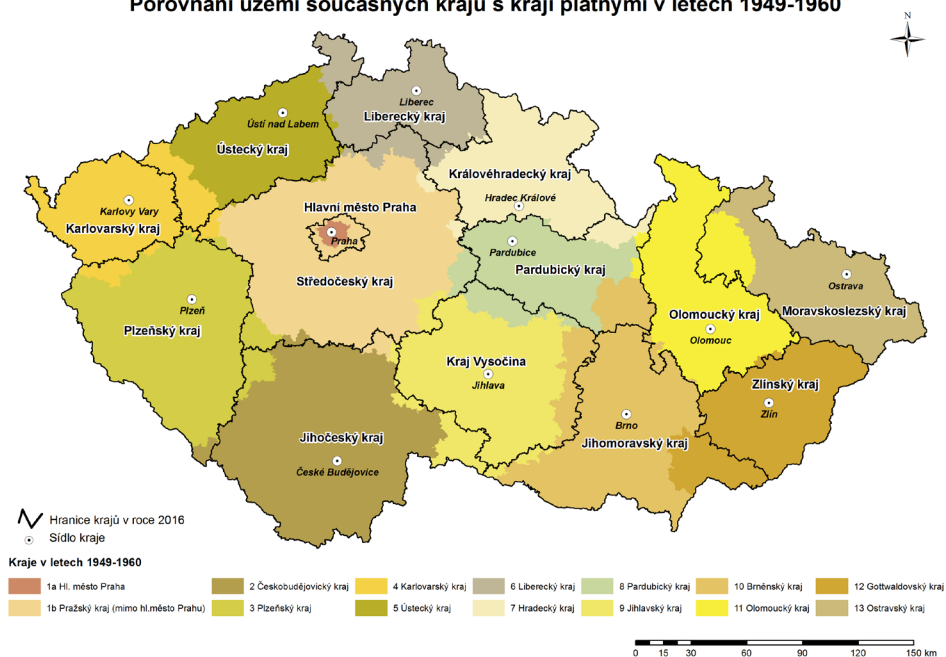
Diskuse o podobě, charakteru a kompetencích „krajů“ je v českém prostředí vedena již více než 100 let, tedy od vzniku samostatného Československa. Ještě v rámci habsburského soustátí vytvořený systém zemí (česká, moravská, dvě knížectví Rakouského Slezska) nebyl po roce 1918 přenesen i na Slovensko, naopak ústava z roku 1920 rozhodla o tom, že zemský princip bude v celé zemi nahrazen župami. V českých zemích mělo být zřízeno 15 žup, nicméně pro velký odpor k tomu nikdy nedošlo a nakonec byla republika i pod tlakem slovenských lidovců v roce 1927 rozdělena do čtyř zemí.

Totalitní a centralizační tendence okupačního režimu nacistického a později režimu komunistického samosprávné politice nepřály. Kraje zřízené v roce 1949 byly geograficky velmi podobné současné sestavě krajů – v českých zemích jich bylo 13, specifický status mělo hlavní město Praha. Totalitní režim nicméně neumožnil skutečně samosprávnou politiku, navíc již o 11 let později v rámci centralizační reformy vedle výrazné redukce počtu obcí sáhl rovněž ke sloučení krajů. Výsledkem bylo zřízení sedmi geograficky pojmenovaných krajů bez jasně sdílené identity, mj. výrazně narušující historickou zemskou hranici mezi Čechami a Moravou.

Není divu, že záhy po demokratické tranzici byly tyto umělé a disfunkční celky rozpuštěny; současně byla zahájena dlouhá cesta k vybudování nové regionální struktury. Diskusi narušil jednak rozpad Československa, který mj. posiloval strach z vybudování zemské struktury, jež by údajně mohla napomáhat „moravskému separatismu“, ale rovněž neochota klíčové politické síly – dominantní vládní ODS – k decentralizaci země. Proto byla do české ústavy zanesena „pouze“ zmínka o vzniku vyšších územněsamosprávných celků (VÚSC), jež měly být vytvořeny po vzniku samostatné České republiky.

Zejména pod tlakem koaličních partnerů KDU-ČSL a ODA, stejně jako opoziční ČSSD, která v roce 1996 podpořila vznik menšinové vlády premiéra V. Klause, došlo na konci roku 1997 k přijetí ústavního zákon č. 347/1997 Sb., kterým byly vytvořeny kraje. Zákon zřídil celkem 13 krajů, přičemž současně udělil Praze specifický status obce i kraje současně. Tím se Česko navrátilo ke struktuře krajů z let 1949–1960, byť hranice krajů původních a nových se někdy i výrazně pozměnily. Dodejme, že rozhraničení krajů bylo formálně vykonáno podle struktury okresů (kraj vznikl výčtem okresů, které do něj patří). Zákon o krajích vstoupil v platnost teprve 1. ledna 2000 a naplněn mohl být až téměř o rok později, tedy po volbě a vzniku prvních krajských zastupitelstev.

Porovnání území současných krajů s kraji platnými v letech 1949-1960

Zdroj: ČSÚ, <https://www.czso.cz/csu/xj/historie-krajskeho-zrizeni-saha-hluboko-do-minulosti>

S ohledem na geografickou i populační velikost, stejně jako další zejména socioekonomické parametry, je struktura krajů velmi heterogenní; např. populace nejlidnatějšího, Moravskoslezského kraje je téměř pětkrát větší než v případě Karlovarského kraje. Podobně nelze přehlédnout velmi odlišné dispozice lidského kapitálu a obecně zdrojů u dvou malých krajských měst – Karlovy Vary a Jihlava mají pouze cca 50 tisíc lidí – a statisícových měst střední velikosti, resp. metropolí Prahy, Brna a Ostravy. Nejen z těchto důvodů je také obtížné stanovovat jednotné politiky pro kraje s velmi různými dispozicemi a potřebami. Také zastupitelstvo kraje je odlišné velké v závislosti na lidnatosti kraje (45, 55 nebo 65 členů).

Zřízení krajů bylo v periodě 1998–2002, kdy v Česku vládla na základě tzv. opoziční smlouvy jednobarevná vláda M. Zemana, součástí rozsáhlejší reformy veřejné správy – zejména zřízení pověřených obcí třetího stupně, rozpuštění okresních úřadů a rozdělení kompetencí okresů mezi obce a kraje. Základním cílem reformy byla decentralizace správních úřadů. V situaci, kdy obce byly většinou malé a slabé, zatímco centrální orgány příliš vzdálené, měly právě kraje přinést lepší dostupnost veřejné správy. To se týkalo přenosu důležitých kompetencí mj. v oblasti dopravy, zdravotnictví, školství, územního plánování, památkové péče apod. Vedle toho se kraje postupně staly i základní strukturální jednotkou např. pro Finanční správu, Armádu ČR (krajská náborová střediska), hygienické stanice ad.

Kraje byly záhy integrovány i do celostátní politiky. Po zneplatnění významné části pokusu ODS a části ČSSD o změnu volebních pravidel pro volby do Poslanecké sněmovny ze strany Ústavního soudu v roce 2001 byly v kompromisním řešení jako

nové volební obvody využity právě kraje; protože jsou populačně značně odlišné, vedlo toto ustanovení mj. k výrazným disproporcím při převádění odevzdaných hlasů na mandáty. Současně již první volby na podzim 2000 jasně ukázaly, že se krajské volby staly nejvýznamnějšími volbami tzv. druhého řádu, v nichž mají voliči tendenci vystavovat vládě (mezi)účet. Vyznění krajských voleb jako „dalších“ celostátních voleb nahrává také situace, že se zpravidla konaly přibližně v polovině legislativní periody Poslanecké sněmovny.

V roce 2000 tak krajské volby přinesly velký úspěch ODS a Čtyřkoalice, naopak vládní ČSSD získala pouze 15 % agregovaných hlasů. Přesto se ČSSD prosadila do rady krajských rad, a to na základě opoziční smlouvy s ČSSD. ODS měla po volbách osm hejtmanů + primátora Prahy, KDU-ČSL pak pět. V roce 2005 ODS své dominantní postavení v krajích ještě posílila, když po volbách držela pozici hejtmana ve 12 krajích a také post primátora Prahy, pouze v Jihomoravském kraji byl hejtmanem představitel KDU-ČSL; i zde byla ODS členem rady kraje.

Situace se zcela změnila v roce 2008, kdy se krajské volby opět konaly přibližně uprostřed volební periody vlád M. Topolánka. ČSSD se podařilo volby proměnit na referendum o vládní politice, přičemž symbolem se stal regulační poplatek u lékaře ve výši 30 Kč. I když ODS příliš netratila (agregovaně získala 24 % hlasů), celkových 36 % pro ČSSD i její příklon ke spolupráci s KSČM (15 %) změnilo poměry na krajských zastupitelstvech. Někde tak byly zachovány „velké koalice“ ČSSD a ODS, nicméně nově s hejtmanem za ČSSD (celkem pět případů, ve dvou byla součástí takové koalice i KDU-ČSL), ve třech případech vznikly menšinové rady ČSSD s tichou podporou KSČM, dvakrát ČSSD do rady přizvala KSČM, ve dvou případech vznikly široké koalice s dominantní rolí ČSSD.

Příklon ČSSD ke spolupráci s KSČM se ještě zvýraznil po krajských volbách v roce 2012. ČSSD oproti roku 2008 poměrně výrazně ztratila, přesto se stala absolutním vítězem voleb konaných v předpokládané polovině vládnutí kabinetu P. Nečase. Koalice ČSSD a KSČM vznikly celkem v devíti případech (v jednom doplněna SPOZ), jednou vznikla menšinová rada ČSSD s podporou KSČM, jednou koalice ČSSD a SPOZ. V Jihomoravském kraji byla vytvořena koalice ČSSD a KDU-ČSL, v Libereckém kraji pak uspěly regionální subjekty založené na spolupráci starostů, resp. lokálních politiků.

Zatím poslední krajské volby proběhly v říjnu 2016 a přinesly nástup hnutí ANO 2011 i na tuto rovinu politiky. ANO získalo v souhrnu 21 % hlasů, přičemž tento výsledek se ani zdaleka nepřiblížil historickým maximům ODS a ČSSD. Silně negativní a polarizující tón kampaně ze strany ANO se následně projevil v četných snahách vytvořit široké koaliční rady bez přítomnosti tohoto hnutí – ANO získalo pouze pět pozic hejtmana, v dalších čtyřech případech je zastoupeno v široce vystavěné radě. Široké rady s čtyřmi i více subjekty se staly dalším trendem naznačujícím rozpad voličských hlasů mezi velký počet stran a koalic, které překročily uzavírací hranici 5 %. Po obecních volbách v roce 2018, které přinesly změnu v Praze jako specifickém kraji, byla obnovena situace, kdy se složení rady v Praze zpravidla výrazně odlišuje od většiny, či dokonce od všech dalších krajů. Roli zde může hrát jak specifické voličské zázemí v Praze, tak i jiný rytmus voleb, kdy jsou volby v Praze vnímány primárně jako obecní, a nikoli krajské.

Jak se neutopit v chytrých regionech

Jaroslav Poláček

„Smart region („chytrý kraj / chytrá oblast“) je obdobou smart city v regionálním měřítku, na úrovni samosprávných nižších celků. Jde o koncept, který využívá digitální, informační a komunikační technologie pro zvýšení kvality života. Zaměřuje se na efektivní využívání stávajících a hledání nových zdrojů, snižování spotřeby energií, eliminaci zátěží životního prostředí, optimalizaci dopravy a sdílení dat pro veřejné účely.“¹ V České republice vyskočí trochu jiné asociace – předražené technické inovace, které nemají žádný

přínos. Od plošného zavádění internetu zdarma až po různé technologické hračky, jako byly chytré lavičky. Přesto jsou chytré technologie budoucností a budou součástí strategií měst, ale i regionů.

Jako klíčové se ukazuje, že důležitá je samotná vstupní analýza, která vede k realizaci jednotlivých projektů. Klíčové je poctivé vyhodnocení jejich potenciálu a jasně definovaných a sledovaných cílů, kterých se má dosáhnout. Výstupem nemusí být vždy nákup nových technologií nebo tvorba nových nástrojů – může jít o efektivnější využití dostupných systémů. Neméně důležitá je otevřená komunikace s veřejností a prezentace dosažených výsledků. Málo zmiňovaným problémem je to, že mnohdy efektivní projekt může čelit velkým obtížím, pokud jeho nasazení povede v důsledku k propouštění nebo snížení rozpočtu dané organizace.

V České republice jsou velké rozdíly mezi jednotlivými kraji, což je dáno i velmi pomalým rozvojem služeb eGovernmentu na celostátní úrovni. Kraje nasazovaly svá řešení a jejich následné propojení se základními registry pravděpodobně nebude zadarmo. Navíc tento postup brzdí nasazování celostátních služeb, protože stávající řešení stačí. K rozdrobení platforem dochází nejenom na úrovni krajů, ale i samotných měst. A právě tomu by strategie smart regionu měly bránit.

Strategický koncept Vysočiny, který dlouhodobě patřil k lídrům smart řešení, dokonce tento aspekt výslovně zmiňuje:

„Předkládaný koncept Smart Regionu rozpracovává klíčové oblasti pro aplikaci technologií a inovací v oblastech dopravy, energetiky, ICT, životního prostředí, kultury a památkové péče, cestovního ruchu, zdravotnictví a školství. Podstatou a současně významným předpokladem připravovaného konceptu je, aby nasazování moderních technologií v uvedených oblastech nepřinášelo pouze izolovaná řešení pro jednotlivé subjekty či malé skupiny, ale vyvolávalo synergické efekty s dopadem na region jako celek.“²

1 Viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Chytré_město

2 Viz https://www.kr-vysocina.cz/assets/File.ashx?id_org=450008&id_dokumenty=4086377

Stav rozvoje chytrých řešení bude jiný v různých krajích, konečně ilustruje to příklad Jihočeského kraje, který zveřejnil poslední zprávu v roce 2016.³ Na druhou stranu projekt <https://www.chytryregion.cz/> z Královéhradeckého kraje je dáván za vzor pro komplexní propojení s jinými strategiemi.

Mendelova univerzita v Brně pro vládu v roce 2018 připravila analýzu⁴, ve které konstatuje, že:

„Obecně lze konstatovat, že na úrovni krajů existuje určitá míra provázanosti implementace konceptu Smart s RIS3 (Národní výzkumné a inovační strategie pro inteligentní specializaci), i když v tomto ohledu panuje mezi kraji heterogenita. Na úrovni krajských měst je tato provázanost menšinová, častou odpovědí byla i neznalost existence RIS3 strategie.“

„Jako největší překážky implementace a rozvoje konceptu Smart City / Region byly identifikovány problémy: nedostatek finančních prostředků, legislativní překážky, nedostatečná komunikace ministerstev relevantních pro implementaci konceptu Smart City / Region, nedostatečná politická vůle, zavalení přeneseným výkonem státní správy a administrativní náročnost.“ Problémem je mnohdy i nedostatečná kvalifikace odpovědných pracovníků.

V konceptu smart hrají velmi důležitou roli otevřená data. Jejich dostupnost je pro rozvoj regionů zásadní. Otevřená data jsou veřejná, dostupná ve strojově čitelném formátu, neztížená licencí a bezplatná.

Dobrou zprávou je, že metodiky pro výběr projektů jsou zveřejněny a lze z nich vycházet. Referenční může být například Metodika pro vyhodnocování úspěšnosti projektů Smart Prague, ve které šlo o „vytvoření sady kvantifikovatelných indikátorů odrážejících úroveň transformace města pro každou tematickou oblast Smart Prague.“⁵ Tento přístup umožňuje mapovat výchozí stav, změny v čase, dopady a vzájemný vliv projektů.⁶ Mimochodem pražský Operátor ICT zveřejňuje své ročenky, kde lze načerpat celou řadu velmi podrobných informací ke konkrétním projektům.⁷

Kraje by ve svých programech měly zdůraznit tyto náležitosti:

1. Provázání konceptu chytrého regionu se strategií rozvoje kraje a národními programy, na které je vázáno čerpání evropských fondů.
2. Schválení metodiky pro výběr projektů – ta musí být otevřená a stavět na měřitelných cílech jednotlivých projektů.
3. Stavět na spolupráci nejen měst a regionu, ale i státu (MV ČR a Rady vlády pro informační společnost) a kraje, aby nedocházelo k investicím do stejných projektů, které chystá stát. I kraje by se měly snažit o sjednocení přístupu k eGovernmentu.

3 Viz <http://www.smart-region.cz/>

4 https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/aktualne/Zaverecna-zprava_Smart_City_a_Smart_Region.pdf

5 https://smartprague.eu/files/EY_171117_REP_SmartPrague_FINAL_v13.pdf

6 Viz https://smartprague.eu/files/EY_171117_REP_SmartPrague_FINAL_v13.pdf s.3

7 <https://smartprague.eu/files/2018/Smart%20Prague%20Index%20%E2%80%93%20ro%C4%8Denka%202018.pdf>.

5. Soustředit se na využití stávajících služeb – dobrým příkladem může být Portál občana.⁸
5. „Hodnocení úspěšnosti samotného projektu se musí primárně odvíjet od očekávání, která byla s implementací spojena. V případě, že se očekávání a skutečnost liší o více než 10 % (v obou směrech), by měla být v rámci vyhodnocení provedena analýza příčin této odchylky.“⁹
6. Zavést do rozpočtů kraje kapitolu pro smart regiony.
7. Otevřít veřejnosti možnost navrhnout projekty k realizaci.
8. Deklarovat podporu otevřeným datům a zveřejnit je v požadovaných standardech. Nová řešení by měla být postavena na technologiích, které nejsou vázány na jediného dodavatele. I dlouhodobý servis by měl být otevřen více dodavatelům.
9. Jasně stanovit politickou odpovědnost za vyjednávání mezi různými zájmy při implementaci smart technologií.

⁸ <https://obcan.portal.gov.cz/>.

⁹ Citováno z metodiky Smart Prague.

Vedení kampaní v éře populistické politické komunikace

Jakub Charvát, Jaroslav Poláček

Současný stav

Obecně známá poučka říká, že politika je obrazem společnosti. Jakkoli se to může jevit jako zjednodušující, na politické stranictví a politickou komunikaci velmi dobře sedí. Politické strany byly vždy nuceny, ve snaze

zvýšit své šance na úspěch ve volbách, adaptovat se na měnící se společenské a mediálně-politické prostředí.

Významnou proměnou prochází česká společnost i dnes, což se zákonitě odráží i na měnící se politické mapě Česka. V tomto případě nejde o jev, který by byl rámován pouze hranicemi naší země. Řada sociologů i politologů zaznamenala tyto proměny (viz Linek 2013) a predikovala destabilizaci politického spektra. TOPAZ v roce 2018 publikoval práci Thibaulta Muzerguese České a evropské politické strany v novém sociálním a politickém prostředí, která otvírala debatu právě nad těmito změnami.

Z nepochopení zdrojů voličské podpory populismu pramení celá řada dosavadních strategických přešlapů, jimiž se snažily zavedené politické strany populismu čelit. Chtějí-li proto zavedené strany v budoucnu uspět tváří v tvář populistickým stranám, musí jednak zohlednit nový charakter svého politického soupeře a jednak se musí začít přizpůsobovat podmínkám nového a kvalitativně odlišného systému politické komunikace, namísto aby setrávaly na svých dřívějších politických strategiích. Změněné podmínky politické soutěže vyžadují takový přístup, který bude reflektovat, že dělicí linie už dávno není pouze mezi pravicí a levicí.

Kdo volí populisty

Spojování segmentů prostřednictvím populismu je „pouze“ efektivní strategickou reakcí na existující fragmentaci (nejen) české společnosti (srov. Prokop 2019). Sociologický výzkum segmentace střední třídy uskutečněný v první polovině března 2019 pro think tank TOPAZ (viz NMS Market Research 2019, srov. Tungul a Dvořák 2019) totiž ukázal, že struktura české společnosti, a tedy i voličstva je mnohem rozmanitější, než se obecně předpokládalo. I s ohledem na aktuální volební velikost středových a pravicových stran se proto jako žádoucí jeví využít technik segmentace volebního trhu. Nestačí se přitom zaměřit na ekonomické ukazatele typu výše příjmů nebo hodnota majetku, ale je potřeba zohledňovat i sociální a kulturní kapitál. Svou roli mohou hrát i nerovnosti napříč regiony, které jsou v Česku značné.

Zavedené politické strany se tak musí adaptovat na změněné podmínky politické soutěže, aby uspěly. Významně k tomu mohou přispět techniky politického marketingu,

který v ideálním případě neovlivňuje složení nabízeného politického produktu, ale mnohem spíše to, jak se tento produkt prodává (více k zásadám a aplikaci politického marketingu například Lees-Marshment et al. 2019).

K tomu ale nutně musí poznat i svého politického soka, resp. pochopit jeho voliče a zdroje jejich inklinace k populistickým řešením, a tomu přizpůsobit své strategie. Namísto toho se ale zdá, že středové a pravicové zavedené strany tuto otázku spíše podceňují, popř. nedoceňují faktory posilující pocity frustrace u voličů. Ty přitom ale nutně nejsou pouze ekonomického rázu. Populisty totiž nevolí jen ekonomicky a společensky spíše „neúspěšní“, ale i ti, kdo by se řadili mezi bohaté profesionály a tradiční střední třídu v terminologii výše zmiňovaného výzkumu, jako je tomu např. v případě elektorátu ANO 2011 (více Charvát a Maškarinec 2019).

Změna v nastavení strategie

Zkusme si uvést příklad. Standardním zkoumáním se zjišťuje relevantnost informace podle preferencí voliče a síly jeho odhodlání jít volit. Laicky řečeno, volebního manažera zajímá názor voliče strany (aby ho neztratil) a názor voliče, který by mohl danou značku volit. To jen doplňuje údajem, zda se vůbec chystá k volbám. Takové měření je zatížené chybou, se kterou se nic moc dělat nedá – respondent půl roku před volbami o mnohých tématech logicky vůbec nepřemýšlí, takže je vymýšlí v daný okamžik. Víme také, že se stylizuje bez ohledu na čas zkoumání. Pokud je rozhodnutý pro nějakou stranu a názory strany jsou známy, bude se snažit podobat této straně i v dotazníku. Získaná informace, zda půjde volit, je také jen „pocit“. Erudovaný sociolog dokáže dotazník sestavit tak, aby tento problém minimalizoval.

Rychlou, pochopitelnou, ale zcela mylnou cestou se v hlavách kandidátů objeví představa, že všichni lidé stejného věku, vzdělání a příjmů jsou jejich potenciálními voliči. I pro novináře má tato informace vysokou hodnotu – je pochopitelná a jednoduchá, proto ji rád opublikuje a kolečko utvrzování se navzájem se rozjíždí. Jaké je pak překvapení, když cílová skupina většinově volí někoho jiného. Byla špatně vybraná? Byla s ní komunikována špatná témata? Vždyť jsme měli výzkum... Řada politiků středových pravicových tradičních stran se například obrací na střední třídu (ať už to znamená cokoliv) jako na potenciálního voliče, ta však dominantně volí populistické hnutí ANO.

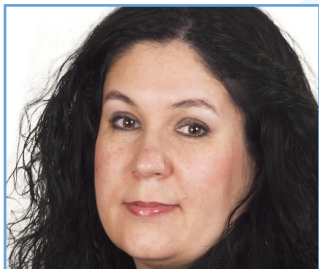
Právě pochopení těchto rozličných zdrojů nespokojenosti u různých segmentů je ale důležité pro porozumění volebnímu chování voličů populistických stran. Jen tak je možné tyto voliče nepodcenit a začít s nimi efektivně komunikovat, navíc k tomu vhodnými komunikačními kanály, a akcentovat témata, která je trápí, aniž by diskuse sklouzla k obsahově vyprázdněnému populistickému zjednodušování. Hodnoty jsou stále důležité. V této rovině by si měly být zavedené strany argumentačně jistější než populisté. „Koronavirová krize“ ostatně ukazuje významné limity populismu v okamžiku nutnosti spontánní (krizové) politické komunikace, která má být věcná a tematická. I proto je možné souhlasit s Prokopem, že ve snaze čelit populismu je potřeba zasazovat konkrétní navržená opatření do kontextu a příběhů, v nichž jsou pochopitelná (Prokop 2019: 147). Za podporou populistických stran ostatně také většinou stojí nějaký příběh, který populisté dokázali uchopit, mnohdy navíc zarámovat do schématu střetu běžných občanů s povýšenými elitami a tím jej efektivně využít ve svůj prospěch.

Doporučení

- K efektivnímu politickému boji s populistickými stranami je potřeba pochopit své a jejich voličské zdroje a přizpůsobit tomu svou strategii. Přestat generalizovat svého voliče napříč celým segmentem jen na základě sociodemografických charakteristik.
- Počítat, počítat, počítat – kvantifikovat možný efekt komunikace s využitím výzkumů, reklamních nástrojů sociálních sítí apod.
- Přistupovat k populismu jako k efektivní komunikační strategii usilující o propojení rozličných společenských segmentů, které se jinak názorově neshodnou.
- Občané jsou stále konzumnější i ve svém volebním chování. Je potřeba reagovat na poptávku volebního trhu a odlišit se od politických konkurentů. Je třeba být vidět.
- Necílit na všechny, ale segmentovat elektorát a využít technik politického marketingu k pochopení toho, co jednotlivé skupiny voličů chtějí a potřebují, a k tomu, jak budou reagovat na připravenou nabídku. Pokud jdete do kampaně s poselstvím pro všechny, neoslovíte nikoho.
- Je potřeba pochopit, proč v daný okamžik voliči inklinují k populistickým řešením, a nabídnout jim alternativu. Nekonfrontovat voliče populistických stran, utvrzuje je to v pocitu života v rozdělené společnosti na běžný lid a elity, což vyhovuje populistické rétorice.
- Hodnoty jsou stále důležité; namísto každodenní politiky (politics) se zaměřit na komunikaci obsahové dimenze politiky (policy), tedy na skutečné a relevantní společenské problémy a jejich politická řešení, přičemž je ale třeba je srozumitelně formulovat a kontextualizovat. Politika není ani mrtvá, ani vyprázdněná.
- Zvážit strategii negativních politických reklam tak, aby současně jejich vyznění zasáhlo i témata relevantní pro voliče konkurence; případně konfrontovat populistické sliby s realitou aktivit konkurence.

Maturitní zkouška v datech dle krajů¹⁰

Gabriela Baumgartnerová

Koncepce maturitní zkoušky v České republice

Systém středního školství v České republice je bohatě diferencovaný. Rozlišují se tři stupně středního vzdělání: střední vzdělání (tento stupeň vzdělání neposkytuje výuční list ani maturitní certifikát), střední vzdělání s výučním listem a střední vzdělání s maturitní zkouškou. Mezi školy zakončené maturitní zkouškou patří gymnázia, lycea, konzervatoře a velké množství středních odborných škol a středních odborných učilišť.

Od roku 2011 se maturitní zkouška (MZ) skládá ze dvou částí: z části společné (tzn. státní, kterou připravuje a organizuje Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání, což je organizace přímo řízená MŠMT) a z části profilové, která je v gesci konkrétní střední školy.

Od počátku zavedení společné části MZ byla pro všechny žáky povinná zkouška z českého jazyka a literatury, dále si žáci vybírali mezi cizím jazykem a matematikou a v prvních dvou ročnících státní maturity si jako třetí (nepovinný) předmět mohli zvolit např. biologii, dějepis, fyziku či základy společenských věd. V letech 2011–2012 byl každý povinný předmět nabízen ve dvou úrovních obtížnosti (základní a vyšší), z nichž žáci si volili jednu. Na podzim roku 2012 byla schválena novela školského zákona, která kromě dalších změn zrušila možnost konat ve společné části MZ zkoušku ze společenskovědních a přírodovědných předmětů a zavedla jednu úroveň obtížnosti pro všechny zkoušky. 1. 11. 2020 měla nabýt účinnosti novela školského zákona, která v rámci společné části MZ počítala se třemi povinnými zkouškami: z českého jazyka a literatury, cizího jazyka a z matematiky. Tato povinnost se v roce 2021 měla týkat pouze žáků gymnázií a lyceí, v následujícím roce se k těmto žákům měli připojit i žáci dalších studijních oborů zakončených maturitní zkouškou (výjimka měla platit pro některé SŠ, např. zdravotnické školy, které povinnost konat zkoušku z matematiky neměly). V roce 2016, kdy byla tato novela schválena, panovala napříč politickým spektrem relativní shoda v tom, že maturitní zkouška z matematiky by povinná být měla. Letos v červnu však byla schválena další novela školského zákona, která zásadním způsobem změnila stávající koncepci maturitní zkoušky. Povinnost konat maturitní zkoušku z matematiky byla zcela zrušena, v případě zkoušky z jazyků (včetně zkoušky z českého jazyka a literatury) byla státní část MZ významně redukována: z původně tří dílčích zkoušek zůstala ve státní části pouze jediná, a to didaktický test.

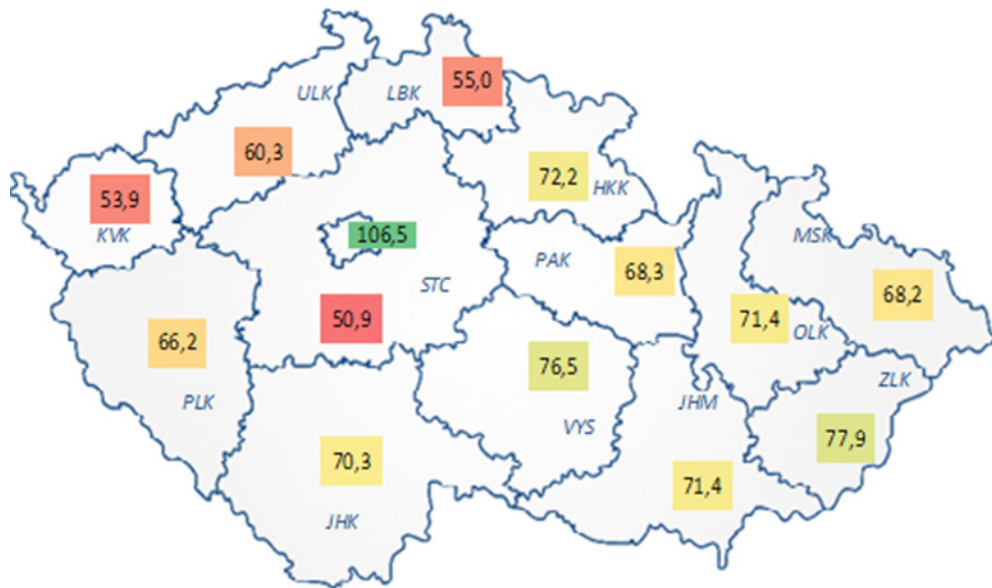
Maturitní zkouška z hlediska jednotlivých krajů (se zaměřením na společnou část MZ)

Počet žáků studujících některý z oborů zakončených maturitní zkouškou je napříč regiony České republiky značně rozdílný. Proto je velmi problematické v tomto směru

¹⁰ Text je zkrácenou verzí původního textu autorky. Úpravy provedl se souhlasem autorky a pro potřeby bulletinu Marek Ženíšek.

interpretovat jakákoli data, známé jsou totiž pouze počty žáků, kteří v daném kraji studují, bez ohledu na to, z kterého kraje pocházejí. Situaci dobře ilustruje Středočeský kraj, v němž je počet prvomaturantů nejnižší ze všech krajů. Na základě této skutečnosti bychom mohli tvrdit, že právě ve Středočeském kraji je míra účasti na maturitním vzdělávání nejnižší. Pravda však je, že značná část žáků ze Středočeského kraje studuje v Praze, proto také v Praze podíl prvomaturantů v populaci devatenáctiletých překračuje 100 %. Na opačném pólu oproti Praze je sever a západ České republiky.

Podíl přihlášených prvomaturantů v MZ 2019 v populaci devatenáctiletých (%) – bez žáků nástaveb

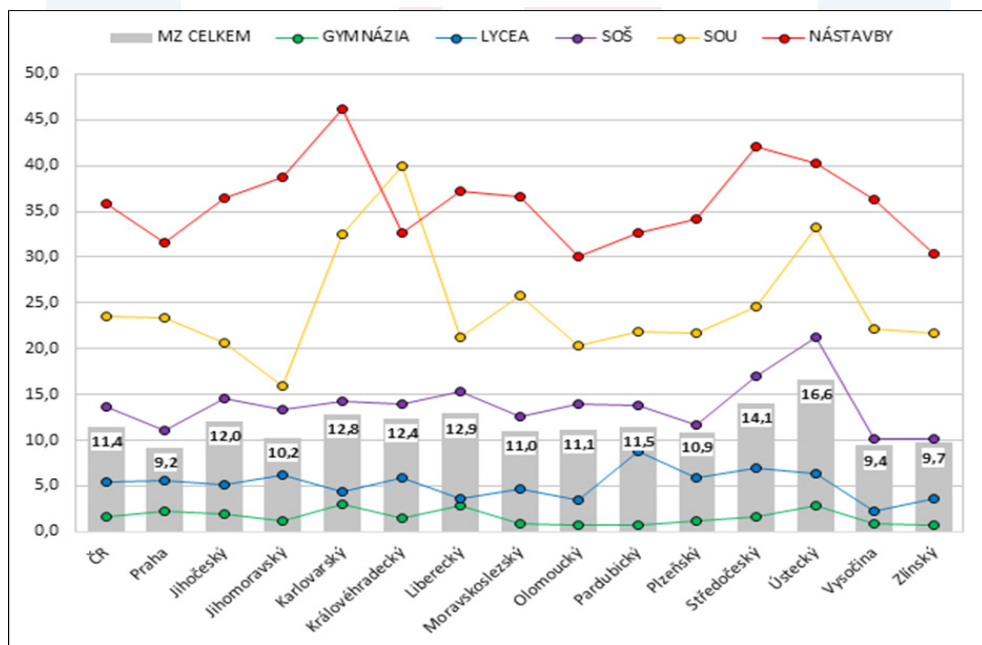

Při jakékoli interpretaci výsledků maturitní zkoušky je vždy nutné vzít v potaz rozdíly v oborovém zastoupení v jednotlivých krajích. Například Praha patří ke krajům s nejvyšším zastoupením žáků gymnázií (kolem 35 %), tedy oborů s tradičně nejnižší neúspěšností, naopak maturantů ze SOU je zde méně, než je celorepublikový průměr. Přibližně stejné zastoupení gymnazistů jako Praha má ještě Jihomoravský kraj, o něco méně jich je v Karlovarském kraji. Nejvyšší podíl maturantů ze SOU je pak ve Zlínském kraji (kolem 12 %, celorepublikový průměr je něco málo přes 7 %), nástavbové obory jsou nejvíce zastoupeny ve Středočeském a Olomouckém kraji (kolem 10 %, celorepublikový průměr se pohybuje kolem 7,5 %).

Po jarním zkušebním období MZ 2019 dosáhla průměrná čistá neúspěšnost prvomaturantů 23,7 %: nejvýrazněji pod tímto celorepublikovým průměrem se pohyboval Kraj Vysočina (19,8 %), naopak nejhorší výsledky byly zaznamenány v Ústeckém kraji (30,6 %). Jak dokládá graf, po podzimním zkušebním období klesla čistá neúspěšnost prvomaturantů na 11,4 %: nejnižší neúspěšnost měla Praha, následoval Kraj Vysočina a Zlínský kraj, v Ústeckém kraji zůstala čistá neúspěšnost nejvyšší ze všech krajů. Mezi jednotlivými kraji jsou zásadní rozdíly také v čisté neúspěšnosti z hlediska oborových skupin:

- u gymnázií je nejnižší čistá neúspěšnost v Pardubickém a Zlínském kraji (0,7 %), naopak nejvyšší je v Karlovarském kraji (3 %) – rozdíl činí 2,3 procentního bodu;
- u lyceí je nejnižší čistá neúspěšnost v Kraji Vysočina (2,2 %), naopak nejvyšší je v Pardubickém kraji (8,8 %) – rozdíl činí 6,6 procentního bodu (v případě lyceí je však třeba brát v potaz skutečnost, že jde o nejméně početnou oborovou skupinu, která je v některých krajích zastoupena velmi málo);
- u SOŠ je nejnižší čistá neúspěšnost ve Zlínském kraji (10,1 %), naopak nejvyšší je v Ústeckém kraji (21,2 %) – rozdíl činí 11,1 procentního bodu;
- u SOU je nejnižší čistá neúspěšnost v Jihomoravském kraji (15,9 %), naopak nejvyšší je v Královéhradeckém kraji (39,9 %) – rozdíl činí 24 procentních bodů;
- v případě nástavby je nejnižší čistá neúspěšnost v Olomouckém kraji (30 %), naopak nejvyšší je v Karlovarském kraji (46,2 %) – rozdíl činí 16,2 procentního bodu.

Celková čistá neúspěšnost MZ 2019 podle typu školy (%)

Pokud bychom porovnali kraje z hlediska čisté neúspěšnosti ve společné a profilové části MZ, nadprůměrně velký rozdíl mezi oběma částmi MZ vykazuje Ústecký kraj (vysoká míra neúspěšnosti ve společné části × výsledky v profilové části jsou téměř srovnatelné např. s Královéhradeckým krajem), naopak podprůměrný rozdíl vykazuje např. Kraj Vysočina (zde je míra neúspěšnosti v obou částech MZ oproti jiným krajům velmi nízká). Podprůměrný rozdíl mezi neúspěšností ve společné a profilové části MZ lze také zaznamenat v Libereckém kraji, ve srovnání s ostatními kraji je zde však vysoká míra neúspěšnosti v profilové části.

Výsledky jednotlivých krajů lze také porovnat z hlediska čisté neúspěšnosti v konkrétních předmětech společné části MZ (vybrány jsou pouze předměty s relevantním vzorkem):

- v komplexní zkoušce z českého jazyka a literatury má nejnižší čistou neúspěšnost Zlínský kraj (5,9 %), naopak nejvyšší čistou neúspěšnost má Ústecký kraj (11,4 %);
- v komplexní zkoušce z anglického jazyka má nejnižší čistou neúspěšnost Jihomoravský kraj (3,2 %), naopak nejvyšší čistou neúspěšnost má Ústecký kraj (5,8 %);
- ve zkoušce z matematiky má nejnižší čistou neúspěšnost Praha (6,5 %), naopak nejvyšší čistou neúspěšnost má Ústecký kraj (17,3 %).

Některé neuralgické body českého středního školství

Data předkládaná v tomto textu představují pouze zlomek z výsledků MZ, proto nelze na jejich základě činit zásadní závěry o stavu středního školství v České republice. Jak již bylo zmíněno, výsledky mohou být ovlivněny oborovou strukturou v daném kraji a mnoha dalšími faktory, mezi něž lze zařadit např. různou míru podpory poskytované jednotlivým školám, migraci žáků mezi jednotlivými kraji, různorodost nabídky studijních oborů v jednotlivých krajích a v neposlední řadě také různou míru motivace a zodpovědného přístupu ke vzdělávání konkrétních žáků. Je však zřejmé, že neúspěšnost žáků při maturitní zkoušce patří k neuralgickým bodům českého školství. Jednou z možností, jak zvýšit úspěšnost při této zkoušce, je snížit stávající nároky na maturitní zkoušku. To je cesta rychlá, nepochybně i poměrně snadná, zároveň však pro Českou republiku není přínosem, neboť směřuje k devalvaci vzdělání jako takového. Např. je velmi pravděpodobné, že eliminací zkoušek společné části MZ by se neúspěšnost žáků při maturitní zkoušce snížila, je však otázka, zda by tím neutrpělo i vzdělání samotné.

Přitom existují jiné možnosti, jak zefektivnit školský systém a zároveň zlepšit výsledky žáků. Systém českého středního školství je koncipován tak, že žák, který se vzdělává v některém oboru zakončeném maturitní zkouškou, nemá jinou možnost než tuto zkoušku složit. Pokud je v této zkoušce neúspěšný, zůstává mu pouze základní vzdělání, což je velmi demotivující. Bylo by tedy nanejvýš potřebné zřídit status „ukončené střední vzdělání“, jež by dosáhl žák, který úspěšně ukončil poslední ročník daného maturitního oboru, a to bez povinnosti složit maturitní zkoušku. Jak už bylo zmíněno v úvodu tohoto textu, maturitní zkouška je především zkouškou certifikační, a proto by měla zůstat nutnou podmínkou pro vstup na VŠ nebo VOŠ. Bylo by ale vhodné upravit platnou legislativu (např. živnostenský zákon) tak, aby v případě některých profesí nebyla vyžadována maturitní zkouška a aby pro některé profese mohl být alespoň částečně kvalifikovaný i člověk, jenž by získal onen status „ukončené střední vzdělání“. Dále by bylo vhodné zrevidovat nabídku maturitních oborů a zvážit, zda je skutečně nutné ve všech těchto oborech vyžadovat maturitní zkoušku. V některých případech jsou totiž žáci nuceni studovat maturitní obor jen proto, že neexistuje nematuritní obor podobného zaměření. Jako příklad lze uvést obor chovatel cizokrajných zvířat nebo obor kosmetické služby.

V některých diskusích také občas zaznívají názory, že jedním z nejzásadnějších

nedostatků českého školství jsou propastné socioekonomické rozdíly mezi žáky, které jim brání dosáhnout adekvátního vzdělání. Někdy se dokonce uvádí, že v porovnání s ostatními státy je na tom Česká republika v tomto směru velmi špatně, to ale není tak docela pravda. Český vzdělávací systém je prostupný, což dokládají i některé zahraniční průzkumy. Například podle údajů zveřejněných v Education at a Glance 2017 je v České republice méně lidí ve věku 25–34, kteří nedosáhli na středoškolské vzdělání (tj. nemají výuční list ani maturitu), než je průměr OECD.

České školství má samozřejmě více neuralgických bodů, než bylo zmíněno v tomto textu. Zásadními tématy jsou např. vysoká míra školní absence (velký počet zameškaných hodin, ať už omluvených, či neomluvených, negativně ovlivňuje průběh i výsledky vzdělávání), problémy související se studiem na VŠ (migrace studentů mezi obory, problémy s plněním studijních povinností – značná část žáků studujících na VŠ nedokončí ani bakalářské studium) či nedostatečná jazyková příprava cizinců, kteří žijí v České republice. Velmi důležitým faktorem v oblasti vzdělávání je také financování. Celkové výdaje na vzdělávací instituce v procentech HDP jsou v České republice stabilně pod průměrem OECD, přitom právě školství je oblastí, do níž je nutné investovat. Je však třeba podotknout, že pouhé navýšení výdajů na školství není samospásné a měly by ho doprovázet promyšlené a systematické kroky vedoucí ke skutečně efektivnímu střednímu školství.

Z didaktických testů státní maturity propadlo letos 17,7 procenta středoškoláků. Je to o 3,6 procentního bodu více než loni. Informoval o tom provozovatel testů Cermat. Podle něj souvisí letošní zhoršení s mimořádnou situací kolem koronaviru, kdy se výuka po uzavření škol několik týdnů konala na dálku a nikdo z maturantů na konci druhého pololetí nepropadl. Proti výsledkům testů se odvolalo na dva tisíce studentů. (ČTK, 26. 6. 2020)

Koronavirus – realita a poučení pro příště

Roman Šmucler

Koronavirus, resp. jeho následky, které zasazují tvrdé rány do ekonomiky České republiky, změnil do značné míry naše životy. Dovolil bych si ale připomenout např. virus zika, kdy jsme všichni čekali, že v důsledku olympijských her se budou rodit postižené děti, a nelze nepřipomenout ani nemoc šílených krav, která měla mít jen v Anglii obrovské množství mrtvých, nemluvě o celém kontinentu. A jaká byla nakonec realita?

Chřipková onemocnění jsou závažná, jsou podceňovaná a onemocnění covid je možná přeceňované. Zapomíná se na spoustu každoročně mrtvých v České republice na chřipku. V tuto chvíli, kdy to píšu, počet zesnulých na covid, který jistě poroste, ale jenom lehce, převýšil počet mrtvých v tomto lednu na sezonní chřipku, jež letos ještě zdaleka nebyla z nejhorších. Nelze nevzpomenout na epidemii chřipky ve Španělsku v letech 2014–2017, během níž zemřelo 68 000 lidí. Občanům České republiky a médiím to v té chvíli bylo jedno a já pevně doufám, že koronavirus si nevyžádá v tomto roce v Itálii 68 000 mrtvých. Čili jsou to všechno obrovské tragédie, ale musíme je brát v určitém kontextu.

Zcela nepochybně jediným řešením je imunizace, v tuto chvíli nelze virus zcela zastavit, protože jsou jím nepochybně infikováni řádově miliony lidí jenom v naší západní civilizaci. Situaci v České republice je možná dobré připodobnit k velkým záplavám, které jsme poprvé moc nezvládli, podruhé lépe, ale vždy jsme měli orlickou přehradu, jež chránila Prahu a byla schopna dát jí čas na přípravu. To ale nic neměnilo na tom, že orlická přehrada přetekla a pak způsobila vlnu, která i v určitý okamžik může být ničivější, než kdyby se záplavy rozvíjely spontánně. Stejně tak jako záplavy, i epidemii koronaviru se snažíme regulovat. Absurdní jsou řeči v České republice o extrémních řešeních. Třeba totální karanténa. Izolovat lidi na roky, pravděpodobně asi v atomových krytech nebo v nějakém bioboxu, jinak to není možné. Jeden jediný nemocný člověk, jeden jediný tirák by pak znovu vyvolal infekci. Nebo druhý extrém. Že bychom snad chtěli nedělat k ochraně obyvatelstva vůbec nic, sundali bychom si roušky a všichni bychom se v jeden okamžik nakazili. To jsou všechno nesmysly.

Co potřebujeme řešit reálně, je, jak postupně povolovat opatření tak, aby nejenom běžela ekonomika, studenti se vrátili do škol, ale aby i postupně vznikala přirozená imunita u zdravých a silných, která ochrání nejlépe slabé a nemocné, protože není možné do nekonečna držet třeba zaměstnance domovů důchodců v izolaci od celých rodin; na druhou stranu, když v izolaci nejsou, je to pro ně smrtelné nebezpečí. Z toho nás může vysvobodit jenom postupná imunizace veřejnosti nebo očkování. Od očkování nás dělí nejméně 12, spíše 18–24 měsíců a to je prostě nemožné vydržet. Čísla naštěstí ve všech klíčových zemích zpomalují, Itálie má nejhorší za sebou, Španělsko má nejhorší za sebou a epidemie se zpomaluje i ve Spojených státech amerických, kde extrémně testují. V České republice jsme testovali málo a dodneška to tak je – je to velká chyba z hlediska možnosti zmapovat vůbec celou záležitost. Postupně se snad kapacity zvyšují.

Neřešme, jak se nedařila distribuce osobních ochranných prostředků lacino, jako kritiku státu. Vezměme to jako obrovský symbol toho, že privátní sektor – já třeba jako zubní lékař jsem zorganizoval výrobu ochranných štítů, které už se dneska začínají exportovat – dokáže prakticky cokoli, je-li svoboda a funguje-li trh. Iniciativa lidí zespoda dokáže udělat obrovské věci. Organizace shora, kterou všichni ze začátku tak obdivovali v Číně, vede jenom ke spoustě chyb, a obrovským nákladům, navíc celou věc není možné takto vyřešit, protože zcela nepochybně 4 či 6 lidí nevyřeší tolik co třeba tisíc nebo desítky tisíc chytrých mozků spojených dohromady!

TOP
AZ

Životní prostředí, voda, sucho a my...¹¹

Jindřich Duras

Poslední dobou čím dál častěji slyšíme o neutěšeném stavu přírody a nejvíce se hovoří o suchu. Lze také pozorovat, že si lidé začínají uvědomovat vážnost situace. Věnujeme větší pozornost problematice hospodaření s vodou a někteří propadají frustraci, a tedy zdravotní zátěži navíc. Celkově je výsledkem poptávka po řešení. Pokud se podaří občany do řešení nějak zapojit, bude to nejen ku prospěchu životního prostředí, ale i záchranný kruh pro jejich duševní zdraví – z deprese a bezmoci do aktivního řešení.

Obavy vyvěrají nejen z toho, že se situace zhoršuje a je pozorovatelná pouhým okem, ale i z faktu, že změny v přírodě mají přímý vliv na naše zdraví (kvalita vody, vzduchu, potravin atd.), otazníkem je zdravá budoucnost našich dětí. Při stěhování a zakládání rodiny je čistota ovzduší budoucího bydliště jednou ze základních podmínek. Dokonce mnozí tomuto přizpůsobují i samotnou práci, což by mělo zájmat vedení měst, která lákají vysoce kvalifikované pracovníky pro své „smart“ projekty. Senioři nebo zdravotně handicapovaní mají v degradovaném prostředí potíže s dechem, tlakem nebo srdcem, naopak chladnější a příjemnější parky uvolňují fyzicky i nervově a přitahují k pohybovým a sociálním aktivitám (procházky a pobyt venku).

V posledních letech/desetiletích jsme svědky velmi varujících procesů. Jedná se o tzv. rozpad základních (eko)systémů. Zejména rozpad vzájemných vazeb mezi články uvnitř ekosystémů je nebezpečný, protože ekosystémy ztrácejí schopnost fungovat – a navíc si toho nikdo z veřejnosti nevšimne a nechápe, o co jde. Tento rozpad a ztráta funkčnosti stojí totiž za „nevysvětlitelnými“ negativními změnami – úbytek hmyzu, zajíců, koroptví... Nikdy se nejedná o působení jednoho vlivu teď, ale o dlouhodobě působící komplex příčin. Globálně sledujeme zhoršující se stav oceánů (plasty, okyselování vlivem CO₂, chemické látky atd.), rozpad struktur v deštných pralesech a jejich mizení, rozšiřování pouští. Tento trend si je z globálního hlediska těžké uvědomit, nicméně z lokálního pohledu je změna zcela zřetelná – zhoršující se stav půd, narušený vodní režim a nedostatečná biodiverzita.

Toto vše vede k tomu, že (eko)systém kolem nás ztrácí přirozenou rovnováhu. To se mimo jiné projevuje i jako snížená schopnost předvídat počasí (změny chování tzv. tryskového proudění – jet stream), vysoké riziko sucha i povodní, rozšiřování invazivních druhů atd. Dosud jsme se přizpůsobovali stavbou povodňových hrází, vrtáním hlubších vrtů ke klesající podzemní vodě nebo budováním přehrad. Snahou bylo volit opatření, která byla ekonomicky výhodnější, a nikoliv ta, jež byla nejefektivnější. Opatření řešící následek, a nikoli příčinu. Stále si dobře neuvědomujeme, že voda propojuje všechno se vším, a to i nás navzájem. Kdekoli špatně zasáhneme do vodního cyklu (například toku, odvodnění pole, přehradní hráz...), vždycky dostaneme nějakou nepříjemnou zpětnou vazbu. A kdykoli zasáhneme do vodního režimu, zasáhneme nevyhnutelně

¹¹ Text vychází z autorovy prezentace a e-mailové komunikace s výkonným ředitelem TOPAZ k danému tématu. Úpravy a převedení do psaného textu provedl se souhlasem autora Reda Ifrah.

i do teplotního režimu dané krajiny. Voda je totiž jediné klimatizační médium, které máme. Takže: není-li voda, není chlazení.

Trend a změny v poslední době probíhají daleko rychleji a jsou viditelnější, takže nějaká řešení se objevují. Často se ale uchylujeme k nesystémové a nekoncepční mozaice opatření. Ta jsou osamocená a nejsou funkční. Krajina se musí vždy(!) řešit jako celek, tedy i navržená opatření musí tvořit spolupracující systém. Je třeba kombinace opatření v zemědělství, lesnictví, hospodaření měst i obcí. Nově budovaný rybník se například bez dalších opatření brzy zanese zeminou a znečistí se odpadními vodami. Přitom rybníky jsou úžasné (polo)přírodní prvky, pokud budou v krajině, kde jsou na zemědělské půdě protierozní opatření, posilující retenci vody v půdách a její zasakování, rozptýlená zeleň a neregulované či revitalizované vodní toky. Takový systém vzájemně provázaných prvků je neefektivnější v porovnání nákladů a přínosů. Jako podklad musí sloužit územní krajinářská studie, která primárně řeší vodní režim, ale spolupracuje i s obyvateli – jakmile zlepšení nebudou chtít místní lidé, nemají opatření šanci na úspěch a prostředky i úsilí jsou vynakládány zbytečně. Velkou příležitostí k návrhu a realizaci opatření jsou obce vyplavené bleskovou povodní. Tedy pokud si uvědomí, že zřejmě tam s vodou něco nedělají v okolí dobře. Zde je velmi důležité spolupracovat se starosty. Aktuálně se objevuje fenomén „osvícený starosta“ – a ty je třeba podporovat!

Změna, kterou v poslední době nutně potřebujeme, přijde až v okamžiku, kdy lidé změní styl uvažování. Aktuálně vláda masově podporuje nekoncepční řešení. Tuhle rybníček, tamhle mokřad. Takový přístup znamená vždycky dobré utracení peněz, ale minimální přínos! Je to trik na občany, aby měli pocit, že se něco děje, ale přitom se nic zásadního dělat nemuselo. Bezpodmínečně je třeba přejít k efektivním, komplexním a na sebe navazujícím opatřením, která jsou designována vždy pro ucelené malé povodí. Nejdůležitější je změna vnímání přírody, přírody, která nám musí být „dražší“ než cokoliv jiného. Právě cena, již jsme ochotni zaplatit, dokládá, jak moc už chápeme vážnost situace – a zdá se, že zatím stále ještě zdaleka nechápeme! Příklad: letošní povodňové škody ve městěčku Šumvald s 1660 obyvateli stály zhruba 500 mil. Kč + jeden lidský život. Opatření v povodí, která by měla dalším katastrofám zabránit, by podle prvních odhadů vyšla minimálně na 22 mil. Kč. Ještě vypadají jako „příliš drahá“?

Diskuse se vede o tom, jak vysokou kompenzaci dostanou zemědělci, lesníci, rybníkáři, nikoliv o tom, proč dnes čelíme vysokému stupni eroze, snížení retenční kapacity pro vodu, rozpadu lesů nebo nadměrně velkému počtu sinicových rybníků. Už vůbec se neřeší, kdo je zodpovědný a zaplatí za ničení základní hodnoty! Čest všem, kdo se chovají k naší krajině jako opravdoví hospodáři.

Ano, vody je nedostatek, ale pouhé šetření nás nezachrání. Musíme více využívat tzv. reuse odpadní vody (závlahy), být schopní věnovat pozemek pro vodu (budovat průlehy, mokřady, revitalizovat potoky a údolní nivy...). Musíme hledat opravdová řešení a neuchylovat se k lacinému vytváření sporů, např. poštvát proti sobě lidi s bazénem a ty bez něj, ale přicházet s novými technologiemi, které zefektivní hospodaření s vodou v bazénu – využití jako zálivky nebo minimalizace odpouštění/dopouštění.

Nová vodní díla je v přírodě třeba realizovat s rozvahou vůči ní (musí se zachovat ona funkčnost), a nikoliv jen k okamžitému užitku lidí (ochrana před povodní, zajištění zdroje vody, přestože jsou i jiná řešení). Údolí se stává ohroženým přírodním útvarem, jelikož republika má 165 přehradních nádrží. Převážná většina se energeticky využívá

a má nulový přínos při zadržování vody v přírodě. Pouze 47 přehradních nádrží je vyčleněno jako vodárenských. Je velmi třeba, abychom zvažili využívání i některých nevodárenských nádrží jako zdrojů pitné vody. Jejich potenciál je velký (např. Orlík, Slapy). Nádrž řeší pouze stav vody v řekách, tzv. hydrologické sucho, a nemá vliv na sucho v přírodě, které nás ohrožuje nejvíce a kvůli němuž se rozpadají smrkové lesy. Půdy mají při správném hospodaření potenciál zadržet zhruba třikrát více vody než všechny stávající přehradní nádrže dohromady.

Jsme střechou Evropy, voda od nás teče pryč a to nezměníme. Pořád ale spadne na naše území v průměru asi 550 litrů vody na každý metr čtvereční. My tedy musíme řešit hospodaření s vodou, což znamená celý koloběh vody, a nikoliv jen jeho oddělené části. A jako bonus máme to, že k nám neteče žádné znečištění odjinud. Jaké si to tu uděláme, takové to budeme mít. Zatím ovšem pracujeme hodně pod své možnosti

Kde šetřit s vodou

- na každou obec spadne 2krát až 3krát víc vody, než lidé v domácnostech spotřebují
- na šetření se soustředíme zejména při odběru podzemní vody, kde máme k dispozici pouze omezený zdroj (povrchová voda se po použití v domácnostech či výrobnách po vyčištění do toků opět vrací)
- reuse odpadní vody – s dobrým řešením lze vodou zalévat nebo i hnojit
- bazény s dobrou technologií nejsou z principu špatné, jen musíte více investovat a umět hospodařit s vodou
- rybníky a malé vodní nádrže – pokud jsou správně zasazeny do přírody, jsou velkým přínosem
- nutností jsou územní studie krajiny, koncepce odtokových poměrů, generely odvodnění pro krajinu i města a obce, jinak nebudou opatření efektivní
- modro-zelená infrastruktura je pro dobré hospodaření s vodou základem – zelené střechy ve městech mají své místo.

Přehrady:

- adekvátní pouze tam, kde předchozí opatření selhala, a to v současné době nikde není
- ze 165 nádrží je pouhých 47 využito jako vodárenských (zbytek primárně energetika, včetně zdroje vody pro JE)
- je nezbytné zamyslet se nad vodárenským využitím dosud nevodárenských nádrží, tedy věnovat se optimalizaci využití již existujících nádrží
- přehrady nemohou vyřešit aktuální problém se suchem, kterému čelíme
- údolí je v republice tak málo, že jsou vzácná a cenná, a nelze je jen tak nevratně zničit, pokud existují i jiná řešení.

Příklad „špatné“ praxe:

Krajina Rakovnicka je přizpůsobena pěstování chmelu – napřímené potoky, prohloubené a opevněné, plošné zdrenážování a odlesnění

krajina nemůže zadržovat vodu, naopak voda z ní nekontrolovaně mizí.

Pěstitelé chmelu vodu potřebují, a tak se bude přivádět z Ohře (z nádrže Nechanice) přes nově budovanou nádrž Kryry a dvě další nové nádrže – Senomaty a Šanov. Jaká je návratnost této investice? Nula. Kdekdo se jezdí učit do Izraele – ale tohle by v Izraeli nikdy neudělali pro obrovskou prodělečnost.

Zmíněný příklad je typickou ukázkou řešení vlastního problému (hospodaření v tamějším povodí) za cizí (státní) peníze, aniž by bylo třeba cokoli v krajině zlepšit. Je to plýtvání prostředky, jejichž vynaložení bude sice vykázáno jako opatření proti suchu, ale tyto prostředky pak budou chybět na realizaci opatření, která budou opravdu třeba.